

GROTE OF SINT-LAURENSKERK ROTTERDAM

CANTATEDIENST

ZONDAG 18 SEPTEMBER 2022

19:00 UUR

JOHANN SEBASTIAN BACH

WAS GOTT TUT, DAS IST WOHLGETAN BWV 99

OLA GJEILO

UBI CARITAS

LIVESTREAM VIA: WWW.LAURENSVOCAAL.NL

*Wij gaan staan***Bemoediging**   Onze hulp in de Naam van de Heer,
Die hemel en aarde gemaakt heeft.**Drempelgebed**   Heer onze God, vergeef ons al wat wij misdeden,
En laat ons weer in vrede leven, door Christus onze Heer,
Amen.**Psalm**   Psalm 122**1 Eerste vier regels Cantorij, vanaf regel vijf met Gemeente****Psalm 122**

LvdK

b: K. Heeroma

m: Loys Bourgeois 1551

1. Hoe sprong mijn hart hoog op in mij,
toen men mij zei - de: 'Gord u aan
om naar des HE - REN huis te gaan!
Kom ga met ons en doe als wij!'
Je - ru - za - lem, dat ik be - min,
wij tre - den u - we poor - ten in,
u, Gods - stad, mo - gen wij ont - moe - ten!
Je - ru - za - lem, van ver aan - schouwd,
wel saam - ge - voegd en wel - ge - bouwd,
o scho - ne ste - de, die wij groe - ten.

2 Cantorij

Hoe zijn de stammen opgegaan!
Hier gingen ons de voeten voor
der pelgrims, die de Heer verkoor,
hier, waar uw heil'ge muren staan!
Jeruzalem, dat ik bemin,
wij treden uwe poorten in
naar 's Heren woord, om zijns naams ere!
Zo is het Israëel gezegd;
hier zijn de zetels van het recht,
de troon, waar David zal regeren!

3 Allen

Bidt heil toe aan dit Vredesoord;
dat die u mint bevredigd zij,
dat vrede in uw wallen zij,
gezegend zij uw muur en poort!
Jeruzalem, dat ik bemin,
wij treden uwe poorten in
om u met vrede te ontmoeten!
Om al mijn broeders binnen u,
om 's Heren tempel wil ik u,
o stad van God, met vrede groeten.

Wij gaan zitten

Gebed

Cantorij

Ubi Caritas

Ola Gjeilo (1978)

Ubi caritas et amor, Deus ibi est.
Congregavit nos in unum Christi amor.
Exultemus, et in ipso iucundemur.
Timeamus, et amemus Deum vivum.
Et ex corde diligamus nos sincero.
Amen.

*Waar genegenheid en liefde is, daar is God;
de liefde voor Christus heeft ons tot één kudde gemaakt.
Laten wij juichen en ons in hem verheugen,
laten wij de levende God vrezen en hem liefhebben,
en hem met een oprecht hart toegewijd zijn.
Amen.*

Vertaling: Jan Korteweg

Schriftlezing Mattheus 6, vers 24-34

24 Niemand kan twee heren dienen: hij zal de eerste haten en de tweede liefhebben, of hij zal juist toegewijd zijn aan de ene en de andere verachten. Jullie kunnen niet God dienen én de mammon.
25 Daarom zeg ik jullie: maak je geen zorgen over jezelf en over wat je zult eten of drinken, noch over je lichaam en over wat je zult aantrekken. Is het leven niet meer dan voedsel en het lichaam niet meer dan kleding? 26 Kijk naar de vogels in de lucht: ze zaaien niet en oogsten niet en vullen geen voorraadschuren, het is jullie hemelse Vader die ze voedt. Zijn jullie niet meer waard dan zij?
27 Wie van jullie kan door zich zorgen te maken ook maar één el aan zijn levensduur toevoegen? 28 En wat maken jullie je zorgen over kleding? Kijk eens naar de lelies, kijk hoe ze groeien in het veld. Ze werken niet en weven niet. 29 Ik zeg jullie: zelfs Salomo ging in al zijn luister niet gekleed als een van hen. 30 Als God het groen dat vandaag nog op het veld staat en morgen in de oven gegooit wordt al met zo veel zorg kleedt, met hoeveel meer zorg zal hij jullie dan niet kleden, kleingelovigen? 31 Vraag je dus niet bezorgd af: “Wat zullen we eten?” of: “Wat zullen we drinken?” of: “Waarmee zullen we ons kleden?” – 32 dat zijn allemaal dingen die de heidenen najagen. Jullie hemelse Vader weet wel dat jullie dat alles nodig hebben. 33 Zoek liever eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden. 34 Maak je dus geen zorgen voor de dag van morgen, want de dag van morgen zorgt wel voor zichzelf. Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen last.

Vertaling: Nieuwe Bijbelvertaling

Overdenking

Inzameling der gaven

De opbrengst van deze rondgang is bestemd voor diaconie en kerkrentmeesters. In de collecte bij de uitgang wordt uw speciale gift gevraagd voor de aan deze Cantatedienst verbonden kosten (zie pagina 9 van deze liturgie voor meer informatie).

Orgelspel

1 Gemeente**Wat God doet, dat is welgedaan**

LvdK Gezang 432

m: S. Gastorius 1681/Nürnberg 1690

t: S. Rodigast/P. Moens

v: J. Wit

1. Wat God doet, dat is wel - ge - daan,
 zijn wil is wijs en hei - lig.
 'k Zal aan zijn hand ver - trou - wend gaan,
 die hand ge - leidt mij vei - lig.
 In nood is mij
 zijn trouw na - bij.
 Ja Hij, de Heer der he - ren,
 blijft eeu - wig wijs re - ge - ren.

2 Cantorij

Wat God doet, dat is welgedaan.

Hij is mijn licht en leven.

Ik wil mijzelf van nu voortaan

blijmoedig aan Hem geven,

omdat ik weet

in vreugd en leed:

zijn vaderlijke ontferming

blijft eeuwig mijn bescherming.

3 Allen

Wat God doet, dat is welgedaan,
daar laat ik het bij blijven.
Al moet ik door de engten gaan
waar mij de dood zal drijven
als God mij leidt
kan ik de tijd
van duisternis verdragen:
ik zal zijn licht zien dagen.

Cantate   Was Gott tut, das ist wohlgetan BWV 99 J.S. Bach (1685-1750)

1. Koor

**Was Gott tut, das ist wohlgetan,
Es bleibt gerecht sein Wille;
Wie er fängt meine Sachen an,
Will ich ihm halten stille.
Er ist mein Gott,
Der in der Not
Mich wohl weiß zu erhalten;
Drum lass ich ihn nur walten.**

2. Recitatief Bas

Sein Wort der Wahrheit stehet fest
Und wird mich nicht betrügen,
Weil es die Gläubigen nicht fallen noch verderben lässt.
Ja, weil es mich den Weg zum Leben führet,
So fasst mein Herze sich und lasset sich begnügen
An Gottes Vattertreu und Huld
Und hat Geduld,
Wenn mich ein Unfall rühret.
Gott kann mit seinen Allmachtshänden
Mein Unglück wenden.

3. Aria Tenor

Erschüttre dich nur nicht, verzagte Seele,
Wenn dir der Kreuzeskelch so bitter schmeckt!
Gott ist dein weiser Arzt und Wundermann,
So dir kein tödlich Gift einschenken kann,
Obgleich die Süßigkeit verborgen steckt.

4. Recitatief Alt

Nun, der von Ewigkeit geschloss'ne Bund
Bleibt meines Glaubens Grund.
Er spricht mit Zuversicht
Im Tod und Leben:
Gott ist mein Licht,
Ihm will ich mich ergeben.
Und haben alle Tage
Gleich ihre eigne Plage,
Doch auf das überstandne Leid,
Wenn man genug geweinet,
Kommt endlich die Errettungszeit,
Da Gottes treuer Sinn erscheint.

5. Aria (Duet) Sopraan, Alt

Wenn des Kreuzes Bitterkeiten
Mit des Fleisches Schwachheit streiten,
Ist es dennoch wohlgetan.
Wer das Kreuz durch falschen Wahn
Sich vor unerträglich schätzt,
Wird auch künftig nicht ergötzet.

6. Koraal

**Was Gott tut, das ist wohlgetan,
Dabei will ich verbleiben.
Es mag mich auf die rauhe Bahn
Not, Tod und Elend treiben,
So wird Gott mich
Ganz väterlich
In seinen Armen halten;
Drum lass ich ihn nur walten.**

Gebed

Stil gebed

Onze Vader

Wij gaan staan

Zending en zegen

---

aan deze dienst werkten mee

Lauren Armishaw *sopraan*
Elsbeth Gerritsen *alt*
Adrian Fernandes *tenor*
Samuel Wong *bas*
Laurensorkest
Laurensantorij
Hayo Boerema *orgel*
Wiecher Mandemaker *dirigent*
Ds. Harold Schorren *voorganger*

volgende cantatedienst

zondag 16 oktober 2022, 19:00 uur

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Herr Christ, der einige Gottessohn BWV 96

Arvo Pärt (1935)

Da pacem Domine

Anneke Blik *sopraan*
Wies de Greef *alt*
Adrian Fernandes *tenor*
Laurensorkest
Laurensantorij
Hayo Boerema *orgel*
Wiecher Mandemaker *dirigent*
Ds. Ivo de Jong *voorganger*

volgend concert van het Laurens Collegium in De Doelen

zondag 2 oktober 2022, 20:15 uur

Aantekeningen bij een wereld die verdwijnt

Met werken van Ešenvalds, Copland, Vasks, De Leeuw en Strootman (Miniaturen bij een wereld die verdwijnt, première)

Laurens Collegium
Wiecher Mandemaker *dirigent*
Joseph Puglia *viool*
Maya Friedman *cello*
Laura Trompetter *marimba*
Aart Strootman *baritongitaar*
Eva Meijer *tekst*

Kijk voor meer informatie en kaarten op: www.dedoelen.nl

belangrijke mededeling

Laurens Vocaal is voor de organisatie van de cantatediensten afhankelijk van particuliere giften en subsidies van diverse instanties, zoals het Fonds Podiumkunsten.

Wij vragen voor deze cantatedienst uw vrijwillige gift aan de uitgang. Een cantatedienst kost gemiddeld € 6000. Om uit de kosten te komen is een bijdrage van gemiddeld **€ 15** per bezoeker nodig!

Wilt u uw gift voor deze cantatedienst liever overmaken? Dat kan op Iban nummer NL93 ABNA 0640755666, t.n.v. Stichting Laurenscautorij te Rotterdam.

U kunt nu ook direct geven via Tikkie. Zo werkt het: Open de camera-app van uw mobiel (of gebruik uw Tikkie-app of QR-scanner). Richt uw camera op onderstaande QR-code. De code wordt automatisch gescand.

De Stichting Laurens Vocaal Rotterdam is een culturele ANBI. Alvast bedankt voor uw royale bijdrage!

Toelichting

J.S. Bach – Was Gott tut, das ist wohlgetan BWV 99

Bespreking

Bach componeerde drie cantates met de titel en dus op basis van het populaire koraal Was Gott tut, das ist wohlgetan van Samuel Rodigast (1674); ze kregen de achterevoegsels I - III en (van de oude Bachausgabe en nog in 1950 van Schmieders Bach Werke Verzeichnis) de BWV-nummers 98 - 100. Pas eind jaren '50 van de twintigste eeuw bleek dat ze resp. gecomponeerd zijn in 1726, 1724 en 1734. De drie cantates belichamen drie verschillende typen van omgang met de koraaltekst. De laatst gecomponeerde, BWV 100 uit 1734, is daarin het meest ouderwets: alle koraalcoupletten dienen ongewijzigd als cantatetekst (en niets anders): het per-omnes-versustype. BWV 98 representeert het algemene model van de 'moderne', gemengde cantate: uitsluitend het eerste koraalcouplet wordt gebruikt in het openingskoor (en levert daarom de titel van de cantate) maar verder zijn er alleen vrij gedichte teksten. BWV 99, de oudste, uit 1724, behoort tot Bachs eigenzinnige reeks 'moderne koraalcantates' die hij in het seizoen 1724/25 beoogde te componeren, volgens een zelf ontworpen, streng stramien: ongewijzigde koraalteksten voor openingskoor en slotkoraal, en vrije herdichtingen van de tussenliggende strofen voor aria's en recitatieven.

Bach componeerde BWV 99 voor 17 september 1724, de vijftiende zondag na Trinitatis, waarop de evangelielezing een gedeelte uit Jezus' zogeheten 'Bergrede' bevat (Matteüs 6 : 23-34) met de strekking: maak u geen zorgen over materiële dingen, over uw leven, lichaam, kleding, voeding, maar vertrouw op God. Van dat godsvrouwen en die geloofszekerheid getuigt het vroeg-piëtistische lied Was Gott tut, das ist wohlgetan dat Rodigast (1649-1708) vijftig jaar eerder schreef, als troost voor zijn ernstig zieke vriend, de Jenaer kantor Severus Gastorius (1646-1682), die het gedicht van een melodie voorzag. Bachs librettist, mogelijk de emeritus conrector van de Thomasschule Andreas Stübel, parafraseerde de coupletten 2 - 5 één op één tot twee recitatieven en aria's. Daarbij citeert hij in recitatief (4) letterlijk het slot van de evangelielezing. Maar bovendien versterkt hij het contrast tussen de 'binnencoupletten' en de hoekdelen door in de aria's (3) en (5) de woorden Kreuzeskelch, resp. Kreuzes Bitterkeiten en Kreuz op te nemen, verwijzend naar het lijden van de gelovigen in de wereld. Bach accentueert dit contrast - zo hij zijn tekstdichter daar al niet om had verzocht - door tussen hoekdelen in majeur (G-groot) solostukken in mineur toonsoorten te schrijven. Bovendien contrasteren de strakke, onbewogen koraalharmoniserings in de hoekdelen met de veel dramatischer en tekstillustrerende effecten in de andere stukken.

Cantates uit 1724 tonen dat Bach sinds het voorjaar kon beschikken over een zeer getalenteerde traversospeler (Wie was dat?). Zo ook hier: het is tamelijk ongebruikelijk dat een instrumentalist binnen één cantate meerdere uitdagend-virtuoze solopartijen te vertolken krijgt.

1. Koor

Zoals in de meeste koraalcantates zingt het koor in het openingskoor (1) de - in dit geval acht - regels van het eerste koraalcouplet in acht vocale episoden, met de koraalmelodie als cantus firmus in lange noten in de sopraan, versterkt door een hoorn; de onderstemmen alt, tenor en bas volgen de sopraan met een homofone begeleiding die nauwelijks méér omvat dan we in een slotkoraal gewend zijn, en zonder enige poging tot tekstschildering, of het zou het lange halten stille moeten zijn. Want het muzikale gewicht van dit stuk ligt bij de instrumentalisten. Strijkers en continuo openen met een opgewekt inleidend ritornel, waarvan het thema onmiskenbare verwantschap vertoont met de koraalmelodie en ook horen we regelmatig het vrolijke anapest-ritme (pa-pa-dam, figura corta). Maar wanneer dit voorspel na zestien maten keurig met een rustgevend slotakkoord op de tonica eindigt en wij de inzet van het koor verwachten, meldt zich een solistengroepje, bestaande uit eerste viool, hobo d'amore en een virtuoze traverso, dat aan de slag gaat als ware het een concertino binnen een concerto grosso. Tegen de levendige achtergrond van dit instrumentale concert projecteert het koor, quasi terloops en onbewogen, zijn vocale passages. De zelfverzekerde onverstoorbaarheid van het koor, gesymboliseerd in de parmantige kwartsprong waarmee de koraalmelodie (evenals ons Wilhelmus) begint, weerspiegelt de atmosfeer van ongeschokte geloofs zekerheid van het koraal Was Gott tut, das ist wohlgetan, wat er ook gebeurt.

Het koraal heeft de bekende 'Bar-vorm': de muziek van de eerste twee regels wordt herhaald bij de regels 3 en 4. Maar dat geldt hier alleen voor de zangers; de orkestpartijen verschillen. En ook na het vocale slotakkoord volgt een naspel dat niet identiek is aan de instrumentale inleiding. Als Bach tien jaar later voor een onbekende gelegenheid de derde Was-Gott-tut,-das-ist-wohlgetancantate (BWV 100) componeert, neemt hij dit openingskoor over, uitgebreid met twee hoorns en pauken.

2. Recitatief (Bas)

De tekst van basrecitatief (2) is, zoals gezegd, een bewerking van het tweede koraalvers, maar de tekstdichter gaat niet ver uit de buurt: hij handhaaft bijvoorbeeld drie hele regels en de rijmwoorden betrügen/begnügen, Huld/Geduld en wenden/Händen. Het afsluitende arioso illustreert het wenden plastisch met een lange coloratuur waarbij ook het continuo het wenden-motief imiteert.

3. Aria (Tenor)

Traverso en continuo begeleiden de tenor in aria (3). Terwijl de tekst de verzagte (moedeloze) ziel juist aanspoort niet geschokt te zijn, brengt het telkens terugkerende schommelmotief op erschüttere dat juist wel met een muzikale beving in beeld. Wellicht moeten de valse accenten (erschüttere, verzagte: onbeklemtoonde lettergreep op de eerste tel) als ontkenning geïnterpreteerd worden.

De door de tekstdichter ingelaste bittere Kreuzeskelch biedt Bach gelegenheid die te illustreren met wrange en schrijnende chromatische gangen, langs halve tonen die niet tot de toonladder behoren (extra kruizen, ##).

De metafoer van God als Arzt und Wundermann uit de koraaltekst wordt uitgebreid met het aan een oudtestamentische tekst (Spreuken 23: 30-32) ontleende beeld van een goeds makend maar dodelijk gif. Het Gift krijgt dezelfde chromatische behandeling als het bitter maar het süß wordt gekleurd met milde, open en ongecompliceerde harmonieën.

4. Recitatief (Alt)

Ook het tweede recitatief, voor de alt (4), begint secco en eindigt arioso. Dat alle dagen hun eigen plagen (lasten, problemen) met zich meebrengen is een parafrase van de slotzin van de evangeliëlezing, Matteüs 6: 34: maakt u niet bezorgd over de dag van morgen, zoekt eerst Gods Koninkrijk, want elke dag heeft genoeg aan zijn eigen zorgen.

5. Aria / Duet (Sopraan, Alt)

Aria/duet (5) is in feite een kwintet waarin het continuo twee duetten begeleidt: één instrumentaal (hobo d'amore/traverso) en één vocaal (sopraan/alt). De dichter lardeert de koraaltekst hier zelfs met twee verwijzingen naar het kruis en met de dogmatische tegenstelling geest/lichaam die hij ontleent aan de epistellezing van deze dag, de brief van de apostel Paulus aan de Galaten 6: 8. De instrumentalisten, die hier heel gelijkwaardige partijen vertolken, introduceren elkaar imiterend een thema dat even later door de zangers wordt overgenomen. Veel toonherhalingen onderstrepen de onontkoombaarheid van het Kreuz, aarzelende Seufzer de zwakheid van het 'vlees', het onwillige lichaam dat zich niet aan de geest wenst te onderwerpen. De strijd ertussen veroorzaakt een heel muzikaal gewriemel, maar wordt ten slotte besloten met een triomfantelijk dennoch wohlgetan, in consonante terts- en sextparallellen. Voor de tweede teksthelft introduceren de vocalisten een nieuw thema, dat even later door de instrumenten wordt overgenomen, maar zonder enig da capo krijgen de woorden 'wird auch künftig nicht ergötzet' (= 'kan daarna niet genieten') toch weer de muziek van het begin.

6. Koraal

De cantate eindigt (6) met één van de vele vierstemmige harmoniseringen die Bach van dit buitengewoon populaire koraal heeft gemaakt. Een rechttoe-rechtaan harmonisering, vol overtuigingskracht, waar - zoals Schulze opmerkt - zelfs de woorden Not, Tod und Elend geen spoor in achterlaten. Alle blazers versterken de sopraan, de overige stemmen worden slechts door strijkers gevolgd.

Eduard van Hengel

O. Gjeilo – Ubi Caritas

Ola Gjeilo werd in 1978 in Noorwegen geboren maar verhuisde in 2001 naar de Verenigde Staten waar hij compositie studeerde aan de Juilliard School of Music in New York. Zijn composities hebben in hoog tempo de klassieke koorwereld veroverd. Niet in de laatste plaats omdat topensembles als Voces8 zijn werk programmeren. Zijn composities zijn zeer toegankelijk en voor de meeste koren goed uitvoerbaar wat ook weer voor een deel het succes verklaart. Gjeilo zette als zoveel componisten de tekst van het Ubi Caritas. Het is een overwegend homofoon werk met hier en daar een milde dissonant in een verder zeer romantisch idioom. Muziek om in de Laurenskerk even bij weg te dromen. Het zal de muziekgeschiedenis niet veranderen maar voor velen zal het een intense luisterervaring zijn.

Wiecher Mandemaker